

В Україні активно розвивається молекулярно-генетична експертиза (дослідження) та стрімко оновлюється база даних генетичних ознак людини. В Україні проводять обов'язкову та добровільну державну реєстрацію геномної інформації, відомості про яку вносять в Електронний реєстр відомостей про генетичні ознаки людини [6]. Облік ведуть в електронному вигляді та/або у формі картотеки та зберігають протягом строку зберігання біологічного матеріалу.

Сьогодні основним типом інформації, для зберігання якої використовують бази (банки) даних, є об'єкти судових експертиз, проте в них може міститись й інша інформація, яка може допомогти розв'язати чимало актуальних питань. Як стверджує В. С. Бондар, сучасний розвиток технологій дає змогу створити базу даних спеціалізованої літератури, необхідної експертам під час проведення експертизи, тому що сьогодні відсутня електронна повнотекстова спеціалізована експертна бібліотека, яка дає змогу підвищити рівень якості експертних висновків. Іншим напрямом розвитку таких ресурсів може бути створення бази даних експертних установ за родами та видами експертиз, які в них проводять [3, с. 250].

Доцільним є створення єдиної загальнодержавної комп'ютерної системи інформаційного забезпечення судово-експертних установ та створення міжвідомчого банку спеціалізованих алгоритмів та програм для автоматизації експертних дослідницьких процедур.

#### Перелік джерел посилання

1. Пиріг І. В. Інформаційне забезпечення експертної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 21. С. 180. DOI: [https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020\\_12](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_12) (дата звернення: 10.09.2023).
2. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Бондар В. С. Цифрові бази даних у судово-експертній діяльності як засіб оптимізації її інформаційного забезпечення. *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайневські читання»)* : мат-ли IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24.12.2020). Київ, 2020. С. 241 DOI: 10.33766/2524-0323.95.241-256 (дата звернення: 10.09.2023).
4. Пілюков Ю. О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2009. 257 с.
5. Forensic Examination Systems. BalScan. URL: <https://www.forensic.cz/en/products/balscan> (дата звернення: 10.09.2023).
6. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09.07.2022 № 2391-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

### Особливості проведення окремих процесуальних дій під час вилучення та огляду документів у розслідуванні злочинів, передбачених ст. 200 Кримінального кодексу України

Леонід Бараш,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1762-3727>, e-mail: [expert.le.gov@gmail.com](mailto:expert.le.gov@gmail.com)

*Розглянуто процедури огляду паперових і електронних документів. Відзначено важливість дотримання правил та технік огляду для забезпечення доказової бази в кримінальних справах. Описано рекомендовані процедури, яких слід дотримуватися під час огляду різних видів документів, включно з паперовими та електронними. Приділено увагу типовим проблемам, які можуть постати під час проведення окремих процесуальних дій, та порадам щодо їх уникнення.*

**Ключові слова:** криміналістика; огляд документів; протокол огляду; електронні документи; доказова база; правила огляду; документальні докази; автентичність документів; судові процеси; збереження документів; носії інформації.

## Unique Aspects of Carrying Out Specific Procedural Actions During the Documents Seizure and Examination for Investigating Crimes Defined in Article 200 of the Criminal Code of Ukraine

Leonid Barash

*This article delves into the protocols involved in inspecting both physical and electronic documents. It underscores the critical importance of adhering to regulations and examination techniques to establish an evidentiary basis in criminal cases. Recommended procedures for inspecting various document types, including physical and electronic documents, are detailed. Particular attention is given to common challenges that may arise during the execution of specific procedural actions, along with advice on how to address them.*

**Keywords:** criminalistics; document examination; inspection report; electronic documents; evidentiary basis; examination guidelines; documentary evidence; document authenticity; legal proceedings; document preservation; information carriers.

Під час розслідування злочинів, передбачених ст. 200 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), необхідно проводити правильне вилучення матеріалів, які можуть сформувати доказову базу. До такої «бази» належать документи, які можуть бути як фізичними (паперовими), так і електронними. Їх вилучення має відбуватися відповідно до вимог чинного законодавства та з дотриманням певних правил: 1) *збереження цілісності документів*. Під час вилучення слід пам'ятати, що слідчий зобов'язаний не допускати дії на документ води або розчинників; не залишати документ під дією сонячних променів, електромагнітного впливу або інших чинників; не допускати дії високих і низьких температур на документ; не допускати перегинання та іншого втручання як в змістовну частину документа, так і в матеріальний носій, не можна застосовувати методи попереднього дослідження, які можуть змінити первинний вигляд документа [1, с. 210]; 2) *залучення експертів*. У разі необхідності огляду документів, що містять складні технічні елементи або можуть бути підробленими, важливо залучити кваліфікованих експертів, які володіють спеціальними знаннями та обладнанням для ретельного дослідження об'єкта та виявлення можливих ознак підробки; 3) *документування процесу*. Усі дії з вилучення та огляду документів мають бути обов'язково задокументовані. Слідчий складає протокол вилучення, у якому фіксує всі реквізити документа, основні характеристики та його стан. Фотографування також можна використовувати як додатковий засіб фіксації.

Під час вилучення документів можуть траплятися ризики та помилки, які нашкодять розслідуванню. Як наголосила Ю. А. Чаплиньська, «однією з умов ефективного проведення слідчого огляду є якісна, ретельна та всебічна підготовка. Відсутність організаційно-підготовчих заходів призводить до поверховості і неповноти оглядів» [2, с. 264]. Для уникнення їх необхідно вживати таке: 1) для уникнення пошкодження документів під час їх вилучення слід забезпечити правоохоронців спеціальними засобами та провести інструктаж із правил обробки та транспортування матеріалів; 2) для виявлення можливих ознак підробки документів варто залучити кваліфікованих криміналістів та експертів, які мають досвід у цій сфері та володіють спеціалізованим обладнанням.

Огляд треба проводити обережно з дотриманням таких правил: 1) збереження цілісності; 2) фіксування перебігу та результатів. Як слушно звзначив К. О. Чаплинський, від докладності опису результатів огляду багато в чому залежить його доказове значення [3, с. 65]; 3) залучення спеціалістів.

Під час огляду існують потенційні проблеми, які можуть звести нанівець достовірність доказів: 1) *пошкодження паперових документів*. Існує ризик навмисного

або ненавмисного пошкодження документів через недостатню обережність або недосвідченість осіб, що їх оглядають. Персонал, що проводить огляд, повинен бути навчений та використовувати спеціалізовані інструменти та заходи обережності; 2) *складність визначення підробки*. Для виявлення ознак підробки може знадобитися використання спеціалізованих лабораторних методів аналізу та експертизи.

Огляд електронних документів є складним і вимагає спеціальних навичок та обладнання для забезпечення правильного розслідування та збереження цілісності даних.

Важливі правила із проведення огляду електронних документів: 1) *залучення експертів*. Безпосередньо участь спеціаліста полягає у наданні технічної допомоги сторонам кримінального провадження і проведення консультацій з питань, що потребують спеціальних знань та навичок [4, с. 146]; 2) *дотримання цифрових правил*. Необхідно зберігати цілісність документів і не змінювати дані без відповідного дозволу або вимог розслідування. Якщо оглядали документи на фізичних носіях, слід зробити їх побайтову копію; 3) *захист від втрати даних*. Регулярно створювати резервні копії та безпечно зберігати дані на захищених носіях.

Під час огляду електронних документів також існують потенційні проблеми: 1) захист втрати даних; 2) складність розкриття зашифрованих даних.

Рішення для запобігання цим проблемам: 1) регулярне створення резервних копій; 2) залучення експертів.

Під час розслідування злочинів, пов'язаних з електронними документами, увагу слід звертати на особливості огляду та збереження доказів, які зберігаються в електронному вигляді на веб-сторінках або хмарних сервісах.

Ось деякі важливі рекомендації для розв'язання цього завдання: 1) збереження веб-сторінок. Для фіксування веб-сторінок важливо використовувати спеціальні програми, які зберігають їх у форматі *HTML* або *PDF*. Такі програми дають змогу зафіксувати стан сторінки на конкретний момент. Після збереження сторінки також важливо записати адресу в інтернеті та назву сервісу, на якому був доступ до цих сторінок [5]; 2) захист доказів у хмарі. Слід забезпечити їхню конфіденційність та цілісність. Це може бути застосування шифрування та доступ до даних лише за допомогою авторизованих осіб. Також важливо записати адресу в інтернеті та назву сервісу, до якого отримано доступ; 3) зберігання файлів. Під час огляду електронних документів на хмарних сервісах, фото-, відео- та аудіофайлів слід зберегти їх на фізичний носій, наприклад, на жорсткий диск [5]. Це дасть змогу забезпечити доступність та цілісність доказів для подальшого використання в розслідуванні; 4) детальне документування. У протоколі огляду має бути зазначено дату та час огляду, ідентифікаційні дані осіб, які проводили огляд, та інша важлива інформація.

Проблеми: 1) зміна вмісту веб-сторінок. Важливі докази можуть бути на веб-сторінках, але їх вміст може змінюватися з часом. Тому важливо зафіксувати стан сторінки на конкретний момент; 2) ризик доступу до хмарних даних. Захист може містити використання сильного шифрування та двофакторної автентифікації для забезпечення конфіденційності та цілісності даних.

Розв'язання цих проблем: 1) систематичне фіксування. Використання спеціальних програм для фіксування веб-сторінок та опис і запис усіх деталей, що стосуються доступу до них; 2) шифрування та захист. Використання сильного шифрування та двофакторної автентифікації для забезпечення конфіденційності та цілісності даних; 3) фізичне збереження. Збереження електронних файлів на фізичних носіях для подальшого використання в розслідуванні.

Фіксування та зберігання доказів — критичний етап у розслідуванні злочинів, який забезпечує правомірність та ефективність процесу.

Важливі аспекти, яким слід приділити увагу: 1) *протокол огляду*. Він має бути детальним та повним: містити повну інформацію про документи, включно з їхнім станом, розміром, кольором паперу, технічними характеристиками, а також відомості

про їхній зміст. Усі етапи огляду та вилучення мають бути описані у протоколі, включено з датою, часом та особами, які брали участь у процесі; 2) *додатки*. Це можуть бути фотографії оглянутих документів, копії електронних файлів, побайтові копії тощо [6, с. 356—357]. Додатки служать як додаткові докази та можуть бути корисні під час подальшого розслідування та судового процесу; 3) *зберігання доказів*. Важливо дотримуватися процедур та вимог щодо зберігання документів, щоб запобігти їх втраті, пошкодженню або незаконному доступу до них.

Проблеми та їх розв'язання: 1) недостатність документації. Це може порушити правомірність розслідування і ускладнити встановлення обставин справи. Треба систематично та детально фіксувати всі етапи та результати дій у протоколах; 2) неналежає зберігання доказів. Може призвести до їх втрати або пошкодження, що може негативно вплинути на розслідування та судовий процес.

Отже, проведення окремих процесуальних дій під час вилучення та огляду документів під час розслідування злочинів, передбачених ст. 200 КК України, вимагає від правоохоронців високого рівня компетентності, дотримання законодавства, правил та процедур для збереження цілісності доказів, конфіденційності. Висвітлення окремих потенційних проблем, які можуть виникнути під час здійснення процесуальних дій, а також розв'язання для їх запобігання можуть бути використані правоохоронцями у якості методичного матеріалу для уникнення помилок при вилученні, проведенні огляду, фіксуванні та збереженні доказів для формування доказової бази.

#### **Перелік джерел посилання**

1. Хижняк Є. С. Тактичні прийоми проведення слідчого огляду документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 207—211. URL: [http://apnl.dnu.in.ua/3\\_2017/3\\_2017.pdf#page=207](http://apnl.dnu.in.ua/3_2017/3_2017.pdf#page=207) (дата звернення: 01.09.2023).
2. Чаплинська Ю. А. Криміналістичне забезпечення проведення слідчого огляду (організаційний аспект). *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 262—267. URL: [http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/1\\_2015.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/1_2015.pdf) (дата звернення: 01.09.2023).
3. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ, 2006. 416 с. URL: <https://dduvs.in.ua/biblioteka/biblioteka-studenta-dduvs/pidruchniki-posibniki/slidchi-diyi/> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Пілюков Ю. Залучення спеціаліста до огляду при розслідуванні розкрадань майна шляхом зловживання службовим становищем. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 2. С. 142—147. DOI: 10.35774/app2022.02.142 (дата звернення: 01.09.2023).
5. Коваленко А. В. Особливості тактики огляду електронних документів під час судового розслідування посягань на життя та здоров'я журналіста. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1(88). С. 182—191. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10233> (дата звернення: 01.09.2023).
6. Хижняк Є. С. Особливості огляду електронних документів під час розслідування злочинів підрозділами Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16.06.2018) Одеса, 2018. С. 355—358. URI: <http://hdl.handle.net/11300/10225> (дата звернення: 01.09.2023).